

Марія САНКОВИЧ,

orcid.org/0000-0002-3094-5238

аспірантка кафедри всесвітньої історії

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

(Івано-Франківськ, Україна) mariya_sankovih@ukr.net

СТРУКТУРНІ ЗМІНИ В ПРОМИСЛОВІСТІ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ УКРАЇНСЬКОЇ РСР

Мета статті – розкрити фактори, які визначали індустріальні процеси в найстаріших галузях промисловості області – лісовій, нафтогазовидобувній, соляній та становлення будівельної, хімічно-гірничої, енергетичної, які вели до економічного зростання і техногенних катаклізмів. **Методологія дослідження** ґрунтується на застосуванні загальнонаукових та спеціальних методів історичного пізнання: проблемно-хронологічному, соціологічному, інституціональному, статистичному, методі аналогії, кількісного аналізу, моделювання. **Наукова новизна** полягає в тому, що на основі аналізу генерального плану, контрольних цифр розглянуто перспективний розвиток промисловості Івано-Франківської області в якому враховувалися більш повне використання запасів корисних копалин, переваг розвинутих галузей промисловості. В період 1966–1975 рр., поряд із будівництвом нових підприємств – передбачалося збільшення випуску продукції за рахунок реконструкції діючих, механізації і автоматизації виробничих процесів, модернізації і заміні застарілого обладнання та удосконаленні структури виробництва. **Висновки.** Ініційовані керівниками СРСР реформи та спроби віднайти економічно обґрунтовані програми їх реалізації давали частковий результат. Керівництво СРСР займалося пошуком шляхів економічного розвитку. Вони були пов'язані з різноманітними організаційними перебудовами системи влади та розширенням масштабів промислового та сільськогосподарського виробництва. Реформування партійних органів на промисловій та сільськогосподарській – найбільш яскравий приклад реалізації такого підходу. Одночасно це викликало роздратування у партійно-господарському апараті. У той же час радянська влада ігнорувала необхідність корінних змін самої тоталітарної системи і пріоритетів економічного розвитку. Ідеологічна доктрина домінувала над науковими підходами до об'єктивно визрілих економічних проблем, що особливо проявилось в часи «застою». Всі реорганізації, реконструкції, «перебудови» проводилися «згори» і мали половинчастий характер та свідчили про політичну кризу тоталітарної системи. Ті чи інші результати досягалися завдяки перерозподілу фонду нагромадження та викачування ресурсів з колективізованого села. У свою чергу, вони блокувалися тим же управлінсько-господарським апаратом, який створював ілюзію науково-технічного прогресу та «процвітання» радянського народу. Керівництво країни найбільше піклувалося про прискорений розвиток базових галузей важкої індустрії та воєнно-промислового комплексу. Підтвердженням цього слугує весь радянський період історії та прискорена індустріалізації Івано-Франківської області.

Ключові слова: радянська влада, Івано-Франківська область, соціалістичні перетворення, соціально-економічні процеси, індустріалізація.

Maria SANKOVYCH,

orcid.org/0000-0002-3094-5238

PhD student at the Department of World History

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

(Ivano-Frankivsk, Ukraine) mariya_sankovih@ukr.net

STRUCTURAL CHANGES IN THE INDUSTRY OF THE IVANO-FRANKIVSK REGION OF THE UKRAINIAN SSR

The purpose of the article is to reveal the factors that determined the industrial processes in the oldest industries of the region – forestry, oil and gas, salt and the formation of the construction, chemical mining, energy, which led to economic growth and man-made disasters. **The research methodology** is based on the application of general scientific and special methods of historical knowledge: problematic and chronological, sociological, institutional, statistical, analogical, quantitative analysis, and modeling. **The scientific novelty** lies in the fact that, based on the analysis of the master plan and benchmarks, the article considers the prospective development of the Ivano-Frankivsk region's industry, taking into account the better use of mineral resources and the advantages of developed industries. In the period of 1966–1975, along with the construction of new enterprises, it was planned to increase production output by reconstructing existing ones, mechanizing and automating production processes, modernizing and replacing outdated equipment, and improving the production structure. **Conclusions.** The reforms initiated by the leaders of the USSR and attempts to find economically sound programs for their implementation yielded partial results. The leadership of the USSR was searching for ways of

economic development. They were associated with various organizational restructurings of the government system and the expansion of industrial and agricultural production. Reforming party bodies into industrial and agricultural ones is the most striking example of this approach. At the same time, this caused irritation in the party and economic apparatus. At the same time, the Soviet government ignored the need for fundamental changes in the totalitarian system itself and the priorities of economic development. The ideological doctrine dominated scientific approaches to objectively overdue economic issues, which was especially evident during the “stagnation” period. All reorganizations, reconstructions, and “perestroika” were carried out “from above” and were half-hearted, indicating a political crisis of the totalitarian system. Certain results were achieved through the redistribution of the fund of accumulation and siphoning off resources from the collectivized village. In turn, they were blocked by the same administrative and economic apparatus that had been creating the illusion of scientific and technological progress and “prosperity” of the Soviet people. The country’s leadership was most concerned with the accelerated development of the basic sectors of heavy industry and the military-industrial complex. The entire Soviet period of history and the accelerated industrialization of the Ivano-Frankivsk region serve as evidence of this.

Key words: Soviet power, Ivano-Frankivsk region, socialist transformations, social and economic processes, industrialization.

Постановка проблеми. Упродовж радянського періоду історії в економічному розвитку Івано-Франківської області, як і західного регіону УРСР, зроблено «великий стрибок». Реконструйовано та модернізовано старі промисли – виварювання соляні, лісозаготівлю, нафтогазовидобування, легку та харчову промисловість. Створено енергетичну базу та нові галузі – будівельну, хімічно-гірничу, приладобудування, машинобудування. Без врахування подальших наслідків екологічного і техногенного впливу надмірно використовувалися природні багатства. Величезні запаси нафти, газу, вугілля, калійних солей, озокериту, торфу, вапняку, гіпсу зазнали непоправимої шкоди та порушили екологічний баланс. Природні ресурси експлуатувалися по-хижацьки. Карпатські гори створювали передумови для використання гідроенергії та будівництва гідроелектростанцій. Усвідомлення негативних і позитивних тенденцій у соціально-економічному житті західного регіону України, на прикладі Івано-Франківської області досліджуваного радянського періоду, дає можливість сформулювати програму економічного післявоєнного будівництва і певних практичних рекомендацій.

Аналіз джерел та останні дослідження. У 2023 р. у науковий обіг введено друге перероблене і доповнене видання книги «Соціально-економічні процеси в західному регіоні Української РСР (1964–1991)» (Малярчук, 2023). У монографії проаналізовано особливості промислового і сільськогосподарського потенціалу західних земель України у складі СРСР – лісової і деревообробної галузей, калійного виробництва, системи землеробства і структури тваринництва. Чимало уваги присвячено вивченню проблем видобуванні нафти і газу, як в західному регіоні України, так і в республіці, вклад у загальнодержавний народногосподарський комплекс.

Повсякденному життю населення західних земель України присвятили свої праці науковці

у колективних монографіях за редакцією В. Ільницького: «Повсякденне життя населення західних земель України у перші повоєнні роки (1944–1953)» (Ільницький, 2021); “Western Ukrainian lands in the first postwar years (1944–1953): everyday life” (Іlnytskyi, 2023) та ін.

Мета дослідження – розкрити фактори, які визначали індустріальні процеси в найстаріших галузях промисловості області – лісовій, нафтогазовидобувній, соляній та становлення будівельної, хімічно-гірничої, енергетичної, які вели до економічного зростання і техногенних катаклізмів.

Виклад основного матеріалу. У середині ХХ століття в економіці Станіславської області (з 9 листопада 1962 р. – Івано-Франківської) на перші позиції виходить хімічна промисловість пов’язана з розробкою калійних солей на Калуському хіміко-металургійному комбінаті. В 1958–1965 рр. у хімічній промисловості СРСР і суміжних галузях планувалося побудувати і реконструювати 257 підприємств, в тому числі завершити будівництво 37, побудувати і ввести в дію 120 нових і розширити 100 діючих підприємств. Використання синтетичних матеріалів в промисловості і будівництві давало можливість підвищити продуктивність праці, у великій кількості замінити чорні і кольорові метали, здійснювати індустріалізацію. Не менші надії покладалися і в сільському господарстві – хімізація, меліорація, комплексна механізація проголошувалися магістральними шляхами (ДАІФО, Ф. П–1, оп. 1, спр. 2168, арк. 4).

Крім нафти, газу, вугілля, калійних солей, якими багата область, у наявності були великі запаси важливої для хімічної промисловості сировини – лісу. Вигодський лісохімзавод проводив суху перегонку букової деревини, виготовляв деревний спирт, розчинники, оцтовий порошок, деревне вугілля. Деревина була сировиною для багатьох видів синтетичних матеріалів. Із

неї вироблявся спирт, глюкоза, гліцерин, резина, ацетон, смоли, каніфоль, волокно – більше сотні різноманітних продуктів. Деревинно-стружкові плити значно міцніші, ніж першосортні дошки. Наявність деревинних відходів на деревообробних підприємствах за умови переводу Брошнівського, Вигодського і Болехівського заводів на газове опалення дозволяло виробляти щорічно до 50 тис. кубометрів деревинно-стружкових плит (ДАІФО, Ф. П–1, оп. 1, спр. 3168, арк. 15).

У 1952 р. створено Долинський нафтопромисел № 1, згодом на його базі виросло нафтопромислове управління «Долинанашта», яке за короткий час посіло перше місце в республіці. Долинська нафта була найнижчої собівартості. У 1963 р. в УРСР видобувалося 4713 тис. тонн нафти, з них в Івано-Франківській – 2495 тис. тонн, Полтавській – 747 тис. тонн, Чернігівській – 667 тис. тонн, Сумській – 477 тис. тонн, Львівській – 213 тис. тонн, Харківській областях – 104 тис. тонн (Малярчук, 2023, с. 188).

У 1958 р. у Станіславській області добувалося 70% всієї української нафти, більше 50% калійних добрив, а об'єм лісозаготівель сягав 30% від республіканських. Перспективним планом розвитку промисловості у Станіславському раднаргоспі планувалося збільшити в 1965 р. проти 1958 р. видобування нафти – в 5,3 рази, газу – в 3 рази. У зв'язку з цим великі кошти виділялися на будівництво нових і розширення існуючих підприємств нафтогазової промисловості. На розширення Надвірнянського нафтопереробного заводу передбачалося 171,3 млн крб, на будівництво Долинського нафтопереробного заводу – 1 млрд 336 млн крб і на розширення Калуського калійного комбінату – 1 млрд 891 млн крб. Ці підприємства планувалося побудувати і здати в експлуатацію до 1965 р. При цьому в 1957 р. на благоустрій міст і райцентрів області було використано лише 12,6 млн крб. при плані 11,7 млн крб (ДАІФО, Ф. П–1, оп. 1, спр. 2168, арк. 9, 19).

Першочерговими, з точки зору державної ваги, були централізовані фінансування будівництва та реконструкції промислових підприємств, а все решта – за залишковим принципом – з місцевих бюджетів. Державні кошти не передбачалося витратити радами депутатів трудящих на благоустрій міст і сіл. Це вважалося «безгосподарністю», «нецільовим використанням коштів» та дефіцитних матеріалів. Весь комплекс проблем, пов'язаних з благоустроєм населених пунктів, покладався на підприємства місцевої промисловості та на проведення різноманітних недільників, суботників, народних будов.

Успішне виконання цих задач було можливе за умови створення в області відповідної будівельної бази. З цією метою передбачалося будівництво алебастрового заводу вартістю 23,3 млн крб, заводу збірних залізобетонних конструкцій у м. Долина вартістю 13,6 млн крб і цеху панельних гіпсооблочних перегородок вартістю 28 млн крб (ДАІФО, Ф. П–1, оп. 1, спр. 2168, арк.10).

З 1958 р. до 1965 р. в Івано-Франківській області змінилася питома вага окремих галузей промисловості в загальному об'ємі валової продукції у відсотках. Якщо нафтова і газова становила 6,6% у 1958 р., то у 1965 р. – 12,1%; відповідно лісова, паперова і деревообробна промисловість – 31,9% і 16,7%; хімічна – 2,5% і 12,1%; машинобудівна і металообробна – 2,4% і 4,6%; легка – 15,6% і 16,4%; харчова – 36,5% і 27%. Капіталовкладення в об'єкти промислового призначення в 1958 р. в областях економічного району характеризувалися такими даними: Закарпатська область – 712,59 млн крб, Чернівецька – 731,52 млн крб, Дрогобицька – 2 млрд 108,09 млн крб і Станіславська – 5 млрд 444,7 млн крб (ДАІФО, Ф. П–1, оп. 1, спр. 2168, арк. 80, 85). Головним чином капіталовкладення виділялися в нафтову, газову і хімічну промисловість Станіславської області, частка яких складала 4 млрд 873 млн крб, або 89,5% від загальних капіталовкладень на семирічку.

У 1957 р. в західних областях Української РСР створено два економічно-адміністративні райони: Львівський (Волинська, Львівська, Ровенська, Тернопільська області) і Станіславський (Дрогобицька, Закарпатська, Станіславська та Чернівецька області). На зміну надмірній управлінській централізації підприємствам промисловості і будівництва пропонували оперативне керівництво. Спершу це сприяло подоланню міжвідомчих бар'єрів, що стримували ініціативу місцевих органів зі створення нових підприємств, давало змогу розв'язувати комплексні питання життя економіки регіону.

Львівський економічний район базувався на машинобудуванні, приладобудуванні, металообробній, хімічній промисловості, промисловості будівельних матеріалів, вугільній, нафтопереробній, газовій, цементній, а також легкій та харчовій. У промисловому комплексі Станіславського економічного району важливу роль відігравали гірничодобувна (видобування нафти, газу, солей), лісова і деревообробна, харчова і легка промисловість. До складу СЕР входило 1100 підприємств і 37 будівельно-монтажних організацій, якими керували 6 галузевих управлінь. Загалом відбувалося укрупнення дрібних фабрик і заводів, що

давало змогу впроваджувати нові технології, технологічні та предметні спеціалізації, ефективніше використовувати основні та обігові фонди.

До кінця семирічки (1959–1965 рр.) Івано-Франківська область стала індустріальною – важка промисловість складала 60%.

Згідно з указом Верховної Ради УРСР, у грудні 1962 р. на території республіки утворено 7 економічних районів. Західний регіон загалом увійшов до складу Львівського економічного району. Згодом у його підпорядкування віддали і промкомбінати. Темпи промислового приросту району на початку 60-х років ХХ ст. були набагато вищі за середні в республіці. Листопадовий 1962 р. пленум ЦК КПРС, доповідь М. Хрущова «Розвиток економіки СРСР і партійне керівництво народним господарством», в якій окреслювалася перебудова керівництва сільським господарством, промисловістю і будівництвом, створення нових органів партійно-державного контролю – все це за офіційною ідеологією «надихало весь радянський народ на успішне виконання історичних рішень ХХІІ з'їзду партії і нової Програми КПРС».

У вересні-жовтні 1965 р. ліквідовано економічне районування. Відхід від галузевого принципу спричинив зниження рівня керівництва галузями, порушення єдності технічної політики. Зміни відбулися й у територіальному розміщенні промисловості. Показовою з цього погляду була Івано-Франківська область. Найбільшу питому вагу в економіці мала харчова (27%) і легка (23%) промисловість. Важка промисловість області зменшила об'єми виробництва через капітальну реконструкцію. Лісова і деревообробна потребували рекреації лісових масивів.

Найбільший стрибок зробила енергетика. Характерною рисою технічного прогресу в промисловості й сільському господарстві західних областей УРСР було швидке зростання «електроозброєності» в усіх галузях економіки. Це було зумовлено як структурними змінами, так і підвищенням питомої ваги енергоємних галузей, збільшенням затрат енергії на виробництво продукції.

Незважаючи на наявність численних запасів енергетичних ресурсів (нафти, газу, вугілля, гідроенергоресурсів), на базі яких можна було споруджувати великі електростанції, потужність їх на Західній Україні становила всього 3% від потужності електростанцій всієї довоєнної Польщі. Дрібні, «карликові» електростанції (970 станом на 1940 р., з яких 70% – з одиничною потужністю до 15 кВт, загальна потужність цих електроустановок щодо всієї потужності становила всього 3,4%) не могли забезпечити електричною енергією навіть

ті нечисленні промислові підприємства, які були. Лише три електростанції мали потужність понад 10 тис. кВт. До них належали Львівська електростанція, збудована 1910 р. з метою забезпечення електроенергією трамвайного і комунального господарства, Бориславська – для задоволення потреб нафтового району – і Чернівецька. Ще в 1952 р. розпочали будівництво Добротвірської ДРЕС на базі львівсько-волинського вугілля. У 1952–1955 рр. запустили один турбогенератор потужністю 25 тис. кВт, пізніше ще кілька потужністю 50 і 100 тис. кВт, а в 1963 р. – 150 кВт. Добротвірська електростанція досягла потужності 550 тис. кВт (Петровський, 1964, с. 74–76).

З 1962 р. в Івано-Франківській області велось будівництво Бурштинської ДРЕС проектною потужністю 1800 тис. кВт. Перший енергоблок потужністю 200 тис. кВт введено достроково в експлуатацію в 1965 р. Прискорене введення в експлуатацію енергопотужностей на Бурштинській ДРЕС заповнило дефіцит в електроенергії, забезпечило стабільний її відпуск в країні «соціалістичного табору». Одночасно із спорудженням Бурштинської ДРЕС зводилися Калуська і Надвірнянська ТЕЦ. Запуск наступних енергоблоків дав поштовх для розвитку усієї промисловості регіону та сільського господарства.

На початку 1960-х років у західних областях Української РСР досягнуто вагомих успіхів у концентрації виробництва електроенергії на районних електростанціях. Понад 70% загальної кількості електроенергії виробляла ця категорія електростанцій (Добротвірська, Львівська, Чернівецька, Івано-Франківська, Жидачівська та інші – всього 26). Як енергетичне паливо тут використовували природний газ, львівсько-волинське і донецьке вугілля, буре вугілля Коломийського і Закарпатського родовищ, мазут, а також частково – нафту і торф (Петровський, 1964, с. 76–77).

В основу перспективного розвитку промисловості Івано-Франківської області на 1959–1975 рр. було покладено більш повне використання запасів корисних копалин, перевага розвинутих галузей промисловості. В період 1966–1975 рр. поряд із будівництвом нових підприємств передбачалося збільшення випуску продукції за рахунок реконструкції діючих, механізації і автоматизації виробничих процесів, модернізації і заміни застарілого обладнання і удосконалення виробництва. При складанні генерального плану на 1959–1965 рр. контрольні цифри попередньо узгоджувалися із семирічним планом розвитку області з допущенням тільки незначних відхилень. Щодо змін, то приймалися спеціальні постанови уряду. План

на 1965 р. підприємствам області, підпорядкованим раднаргоспу, становив 3 млрд 563,2 млн крб. У наступні роки передбачалося подальше збільшення виробництва продукції з доведенням її в 1970 р. до 7 млрд 896,8 млн крб, або в 5,1 раза більше, ніж в 1958 р., а в 1975 р. до 9 млрд 372,8 млн крб, або в 6 разів більше, ніж в 1958 р. У 1958 р. випущено продукції в області на суму 1 млрд 550,8 млн крб (ДАІФО, Ф. П–1, оп. 1, спр. 2427, арк. 44).

Для досягнення запланованого в 1975 р. випуску продукції і здійснення основного розвитку провідних галузей промисловості області раднаргосп визначив суму капіталовкладень у виробництво, яка сягала 17 млрд 206 млн крб, в тому числі на період 1959–1965 рр. 6 млрд 180 млн крб. В області капіталовкладення направлялися: у нафтовидобувну – 2 млрд 54 млн крб, хімічну – 1 млрд 213 млн крб, нафтопереробну – 979 млн крб, газову промисловість – 380 млн крб. У той же час на легку промисловість передбачалося 47,5 млн крб, харчову – 31 млн крб, м'ясо-молочну – 65,3 млн крб (ДАІФО, Ф. П–1, оп. 1, спр. 2427, арк.46). Капіталовкладення в основному направлялися на бурові роботи, придбання бурового обладнання, будівництво нового нафтопереробного заводу і його подальше розширення, реконструкцію Надвірнянського нафтопереробного заводу і будівництво цеху синтетичних жирних кислот, будівництво газобензинових заводів та газопроводів. Суттєві зміни відбулися у розвитку лісового господарства, лісової та деревообробної промисловості. Вона перемістилася на восьму умовну позицію – 137,5 млн крб на семирічку. Генеральний перспективний план передбачав капіталовкладення по догляду за лісом, посадку лісу на інші витрати, у зв'язку з передачею раднаргоспу лісового господарства.

На середину 1960-х років (за семирічку) стали до ладу діючих Ямицький цементний і перша черга Долинського газобензинового заводу, Калуська база будівельної індустрії, перший виробничий комплекс Калуського хіміко-металургійного комбінату, два блоки по 200 тис. кіловат Бурштинської ДРЕС, крекінг-установка Надвірнянського нафтопереробного заводу, Пасіччанська газокompресорна станція, Івано-Франківська меблева фабрика та низка цехів і дільниць різних галузей промисловості. Проведена докорінна реконструкція Івано-Франківського приладобудівного і Надвірнянського нафтопереробного заводів, шкіряно-взуттєвого комбінату та багатьох інших. Протягом п'ятирічки споруджувалися нові приміщення швейної фабрики і металозаводу в

Івано-Франківську, Калуської ТЕЦ та інші. Реконструювалися і розширювалися підприємства з обробки деревини, Калуський калійний комбінат, Коломийський завод сільськогосподарських машин та низка інших. До ударних будов Прикарпаття належав Домбровський кар'єр, де вперше в історії СРСР «камені родючості» (калійну сіль) видобували відкритим способом. У вересні 1966 р. основні роботи були завершені на шахті «Ново-Голинь». Транспортна канатна стрічка від шахти до дробильного комплексу простяглася на півтора кілометр.

У 1969 р. споруджено Івано-Франківський арматурний завод, який виготовляв герметичні клапани та арматуру для магістральних трубопроводів. У 1972 р. збудовано Івано-Франківський завод «Автоливмаш», який освоїв випуск автоматичних ливарних ліній, цехів для машинобудівних і ливарних заводів, зокрема й спеціального обладнання для Куби. Наявність дешевої електроенергії прискорила розбудову металообробної промисловості. Першу продукцію випустили Калуський завод комунального устаткування та Івано-Франківський фурнітурний. Паровозоремонтний завод реорганізовано в локомотиворемонтний. Свої виробничі потужності розширювали Івано-Франківський ремонтно-механічний і Калуський завод «Нафтобурмашремонт». На початок 1970 р. в Івано-Франківську працювало 75 заводів, фабрик, комбінатів та інших підприємств, на яких працювало 43 тис. осіб. Яскравим прикладом може слугувати промисловий розвиток міста Коломиї, де виросла низка промислових підприємств: машинобудівний завод, паперова фабрика, деревообробний комбінат, гардинна фабрика, фабрика щіток та низка підприємств харчової промисловості (Санкович, 2022, с. 173).

З 1959 р. в Українській РСР діяли комплексні лісові підприємства: в 22 областях – лісгоспази в складі Мінлісгоспу УРСР, а в гірських лісах Закарпатської, Івано-Франківської і Чернівецької областей – лісокомбінати в складі Мінліспрому УРСР. Об'єднання в єдиному адміністративному господарському механізмі лісового господарства, лісозаготівлі і переробки деревини створили необхідні передумови для швидкого розвитку всіх елементів комплексу. Показовий Ворохтянський лісокомбінат об'єднав довкола себе ліспромгосп, вісім лісництв. Спеціалісти звели до науково обґрунтованих програм розрахунки лісосік, заклали розсадники, розпочали посадки лісу на новій основі. Водночас взяли за розбудову меблевої галузі. Лісокомбінат вважався «вищою формою радянської фірми», яка мала землю, вирощу-

вала ліс, давала народному господарству готову продукцію лісу, тобто деревину, і з деревини на цьому ж комбінаті виготовлялися готові вироби. Лісокомбінат розпочинав своє виробництво зі збору насіння, заготівлі лікарських рослин, меду, посадки і догляду за лісом, вирубування деревини, переробки її до меблів вищої якості (набір «Калина»). Така форма роботи, як лісокомбінат, була рекомендована для усієї України. Розміри фактичної рубки з кожним роком знижувалися, а також знижувалося вивезення деревини із західних областей республіки. У 1965 р. заготовлено і вивезено 1 млн 670 тис. кубометрів лісу, в той час як на початок семирічки цей показник становив 2 млн 700 тис. кубометрів на рік. У 1968 р. ліквідовано розрив між вирубкою і посадкою лісу (ДАІФО, Ф. П–1, оп. 1, спр. 3172).

В Івано-Франківській області прискореними темпами проходила індустріалізація. Область стала регіональним центром з видобутку нафти, газу, калійних солей, переробки лісу. Стали до ладу гіганти індустріалізації – електростанції, заводи, фабрики, які прийшли на зміну кустарному виробництву і у свою чергу призвели до урбанізації. За успіхи (трудова доблесть) Івано-Франківська область отримала найвищу радянську державну нагороду – орден Леніна.

24 жовтня 1967 р. відбулося урочисте зібрання, присвячене врученню Івано-Франківській області ордена Леніна. За героїчний труд на благо народу нагороджено орденами і медалями майже 7 тис. робітників промисловості, сільського господарства, транспорту, будівництва, спорту, науки і культури, із них 352 орденом Леніна, а 19 найкращих удостоєні почесного звання Героя соціалістичної праці (ДАІФО, Ф. П–1, оп. 1, спр. 3168, арк. 17).

У 1966–1970 рр. пріоритет надавався виробництву електроенергії – 1 млрд 771 млн крб, хімічній промисловості – 1 млрд 535 млн крб, нафтовидобувній – 1 млрд 255 млн крб, нафтопереробній – 992 млн крб (ДАІФО, Ф. П–1, оп. 1, спр. 2427, арк. 46).

У 1971–1975 рр.: нафтовидобувній – 1 млрд 497 млн крб, хімічній – 835,5 млн крб, нафтопереробній – 623 млн крб. У той же час на лісове господарство, лісову та деревообробну було виділено – 91,4 млн крб, легку – 74 млн крб, харчову – 23 млн крб, м'ясо-молочну 39,3 млн крб (ДАІФО, Ф. П–1, оп. 1, спр. 2427, арк. 46).

Освоєння капіталовкладень I-го пускового комплексу Калуського хіміко-технологічного комбінату у 1960–1965 рр. сягало 2 млрд 319 крб: загальні споруди – 1 млрд 310,2 млн крб; магнієвий

завод – 238,5 млн крб, ТЕЦ – 197,3 млн крб, будбаза – 105 млн крб, житлове будівництво – 468 млн крб (ДАІФО, Ф. П–1, оп. 1, спр. 2427, арк. 88). Тут не вказані витрати на науково-дослідні та проектно-пошукові роботи. На комбінаті випускалося більше 20 найменувань продукції, в тому числі калійні добрива, отрутохімікати для сільського господарства, поліетилен та ін. За два роки виконано значний об'єм робіт, побудована високовольтна лінія електропередач, автодорога, залізнодорожні під'їзди до промислових підприємств, проведено укріплення головного ствола шахти Ново-Голинська потужністю 2 млн тонн руди в рік, розпочато будівництва автобази. Будівельні площадки комбінату займали 2000 гектарів землі і розтягнулися на десятки кілометрів – від селища Перегінське у передгір'ї Карпат, де розпочинався водозабір, і до ріки Дністер у Галицькому районі, де скидалася відпрацьована вода.

Економічне зростання залежало від будівельників. Так, у 1962 будівельні і монтажні організації області прийняли на роботу 7,6 тис. осіб, а звільнили майже 7 тис. при середньорічній чисельності 9,5 тис. осіб. Так, по тресту «Нафтогазбуд» прийнято – 2324 особи, а звільнено – 2585; облбудтресту відповідно – 1152 і 1196 осіб; спецуправлінню № 531 – 173 і 217 осіб. Плинність робітників була викликана поганою організацією праці на виробництві, в результаті чого не виконувалися норми виробітку і нараховувалася низька зарплата. Середньомісячний зарібок одного робітника-будівельника становив 70 крб (ДАІФО, Ф. П–1, оп. 1, спр. 2773, арк. 46–47). А звідси і якість робіт, адже кваліфікація робітників була невисокою. Будівельні організації недостатньо чи взагалі не займалися створенням потенціалу постійних кваліфікованих кадрів.

Деревообробна і меблева промисловість Івано-Франківської області концентрувалася у Прикарпатському виробничому лісозаготівельному об'єднанні імені 60-річчя Радянської України. Широкий профіль діяльності, починаючи від посадки лісу й закінчуючи його переробкою, розвиток допоміжних галузей дозволяли динамічно розвиватися впродовж 1970–1990 рр. Далеко за межами області славилися продукцією Івано-Франківська меблева фабрика імені Б. Хмельницького, Прикарпатський меблевий комбінат імені 50-річчя Великої Жовтневої соціалістичної революції, Надвірнянський і Вигодський лісокомбінати. Серед великих підприємств, що найповніше використовували деревину, – Вигодський комплексно-механізований завод деревинно-волокнистих плит потужністю 10 млн метрів

квадратних плити на рік і Надвірнянський завод деревинно-стружкових плит потужністю 110 тис. метрів кубічних плити щороку. На кінець десятиї п'ятирічки обсяг виробництва продукції на зріс до 200 млн крб при одночасному значному зменшенні заготівлі і вивезення лісу (ДАІФО, Ф. Р-295, оп. 5, спр. 5140, арк. 257).

У складі об'єднання «Прикарпатліс» основними виробничими одиницями були 12 лісокомбінатів, на яких працювало майже 40 тис. осіб. Загальний запас деревини у лісфонді об'єднання збільшився з 80 млн у 1963 р. до 103 млн м³ у 1982 р. Структура лісозаготівлі – із 1,2 млн м³ заготовленої щороку деревини, вирубка головного користування становила 620 тис., а вирубка догляду за лісом – 580 тис. м³. При збільшенні обсягів виробництва у 3,3 раза заготівля і вивіз деревини зменшилися у 4,3. Випуск продукції з одного переробленого кубометра деревини становив у 1982 р. 140 крб (у 1960 р. – 64 крб); випуск продукції з 1 га лісу з урахуванням усіх побічних продуктів – 507 крб (у 1960 р. – 126 крб). Зведений асортимент побутових виробів налічував: корзини для білизни і паперу з лози, дитячі лялькові набори, ракетки для бадмінтону, штахетники, полички туалетні, вішалки-плечики, вішалки для рушників, вази для квітів, набори кухонні, ящики для взуття, дошки для прасування. Якщо в 1960 р. на долю лісозаготівель припадало 53%, деревообробку – 30%, виробництво меблів – 17% валового виробництва, то в 1982 р. лісозаготівлі склали 14%, деревообробка – 40%, виробництво меблів – 46% (Малярчук, 2023, с. 181). Найбільшої шкоди лісам Карпат було завдано у два повоєнних десятиріччя.

У 1970 р. на Прикарпатський район припадало лише 19%, в 1965 р. – 46,5% загальнореспубліканського видобутку нафти. На території Івано-Франківської області було відкрито низку нафтових родовищ. Однак росту видобутку нафти не відбувалося, навпаки – допущено зниження. Це пояснювалося тим, що великі родовища – Долинське і Битківське – вичерпувалися, а відкриті нові – Бухтовецьке, Таявське, Раковецьке – виявилися незначними у запасах і не в змозі були перекрити падіння видобутку. Видобуток нафти і газу в Українській РСР з 1972 р. постійно знижувався. Видобуток української нафти не забезпечував потреби нафтопереробної промисловості республіки і західного регіону. Згідно з планом в 1974 р. 60% сировини завозилося з інших регіонів СРСР (Малярчук, 2023, с. 200–201).

У другій половині 1980-х років у розвитку економіки СРСР розпочинається спад, який нега-

тивно вплинув і на стан нафтогазової промисловості. За своєю потужністю газотранспортна система України посіла друге місце у Європі після Росії. Через Україну газ транспортувався в 19 країн Центральної, Західної та Південної Європи об'ємом 120 млрд м³ на рік. Газотранспортну систему і нафтопереробні підприємства створено руками працівників багатьох поколінь. Історія вітчизняної нафтогазової промисловості нагромадила величезний досвід будівництва, експлуатації та управління її об'єктами. За ресурсами нафти західний регіон України посідає провідне місце у державі (у порядку перспективності): Івано-Франківська, Львівська, Чернівецька, Волинська, Тернопільська та Рівненська області.

Сьогодні нафтопромислові підприємства Прикарпаття, як і лісозаготівля та переробка деревини, калійне виробництво, мають позитивний досвід більш ніж двохсотлітнього господарювання.

Висновки. Ініційовані керівниками СРСР реформи та спроби віднайти економічно обґрунтовані програми їх реалізації давали частковий результат. Керівництво СРСР займалося пошуком шляхів економічного розвитку. Вони були пов'язані з різноманітними організаційними перебудовами системи влади та розширенням масштабів промислового та сільськогосподарського виробництва. Реформування партійних органів на промислові та сільськогосподарські – найбільш яскравий приклад реалізації такого підходу. Одночасно це викликало роздратування у партійно-господарському апараті. У той же час радянська влада ігнорувала необхідність корінних змін самої тоталітарної системи і пріоритетів економічного розвитку. Ідеологічна доктрина домінувала над науковими підходами до об'єктивно визрілих економічних проблем, що особливо проявилось в часи «застою». Всі реорганізації, реконструкції, «перебудови» проводилися «згори» і мали половинчастий характер та свідчили про політичну кризу тоталітарної системи. Ті чи інші результати досягалися завдяки перерозподілу фонду нагромадження та викачування ресурсів з колективізованого села. У свою чергу, вони блокувалися тим же управлінсько-господарським апаратом, який створював ілюзію науково-технічного прогресу та «процвітання» радянського народу. Керівництво країни найбільше піклувалося про прискорений розвиток базових галузей важкої індустрії та воєнно-промислового комплексу. Підтвердженням цього слугує весь радянський період історії та прискорена індустріалізації Івано-Франківської області.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державний архів Івано-Франківської області (ДАІФО).
2. Малярчук, О. Соціально-економічні процеси в західному регіоні Української РСР (1964–1991) : монографія. Івано-Франківськ: «Симфонія форте». 2023, 554 с.
3. Ільницький, І. (Ред.). Повсякденне життя населення західних земель України у перші повоєнні роки (1944–1953) : колективна монографія. Львів – Торунь : Liha-Pres. 2021, 380 с.
4. Петровський, М. (Ред.). Розквіт економіки західних областей УРСР (1939–1964 рр.) / І. Ф. Гриновець, І. О. Луцик, В. І. Михайлов та ін. Львів : Вид-во Львівського ун-ту. 1964, 290 с.
5. Санкович, М. Індустріалізація на Прикарпатті у період другої радянзації Західної України. *Baltic Journal of Legal and Social Sciences*. 2022, No. 2. P. 170–174.
6. Ilnytskyi, V. (Ed.). Western Ukrainian lands in the first postwar years (1944–1953): everyday life : Collective Monograph / ed. V. Ilnytskyi. Riga, Latvia: “Baltija Publishing”, 2023. 128 p.

REFERENCES

1. Derzharkhiv Ivano-Frankivskoi oblasti (DAIFO). [State Archives of Ivano-Frankivsk Region (SAIFR)]. [in Ukrainian].
2. Maliarchuk O. (2023) Sotsialno-ekonomichni protsesy v zakhidnomu rehioni Ukrainskoi RSR (1964–1991). [Socio-economic processes in the western region of the Ukrainian SSR (1964–1991)]: monohrafiia. Ivano-Frankivsk: Symfoniia forte. 554 p. [in Ukrainian].
3. Ilnytskyi, V. (Ed.). (2021). Povsiakdennye zhyttya naseleण्या zakhidnykh zemel Ukrainy u pershi povoyenni roky (1944–1953) [Everyday Life of the Population in the Western Lands of Ukraine in the Early Post-War Years (1944–1953)]: kolektyvna monohrafiya. Lviv – Torun: Liha-Pres, 380 s. [in Ukrainian].
4. Ilnytskyi, V. (Ed.). (2023). Western Ukrainian lands in the first postwar years (1944–1953): everyday life: Collective Monograph. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 128 p. [in English].
5. Petrovskiy, M. (Ed.). (1964). Rozkvit ekonomiky zakhidnykh oblastei URSR (1939–1964 rr.) [The flourishing of the economy in the western regions of the Ukrainian SSR (1939–1964)]. Lviv: Vyd-vo Lvivskoho un-tu, 290 s. [in Ukrainian].
6. Sankovich, M. (2022) Industrializatsiia na Prykarpatti u period druhoi radianizatsii Zakhidnoi Ukrainy. [Industrialization in the Carpathians during the period of the second Sovietization of Western Ukraine]. *Baltic Journal of Legal and Social Sciences*/ No. 2. P. 170–174. [in Ukrainian].